

110 Disputatio V. De Contractibus Onerosis.

soneretur lucrum ex re furtiva propria industria comparatur, domino pecunia restituere, ut supra dictum est communis Doctorum, sed tantum pecuniam ipsam furtu sublatam; tandem ergo magis non beneficium usurarius restituere mutuariario, quod ipsa sua industria ex re usuraria comparavit, sed tantum rem ipsam ex usura acquistatam, ac etiam damnum emergens, & lucrum cessans, qua patitur mutuariario, eò quod illas usuras solvit, quia usurarius est causa danni emergenti, & cessationis lucris respondeo pecuniam, sive usura invicto domino.

ARTICULUS SEXTUS,

Alioquin pecuniam accipere mutuū sub usura.

87 **R**atio dubitandi est, quia inter cooperantes usura, ipso quoque mutuariario aliquo modo consummari posse videtur, quatenus petendo mutuum etiam aliquo modo peccato mutuarii cooperari videtur, & illi materialis, & occasionis peccandi probatur. Convenit autem Doctores eum non peccare peccato iustitiae proprii dicto, cum iustitia, & iustitia ad alium esse debet, & non ad se ipsum, unde sola difficultas est, an peccet contra charitatem peccatum (casual propter occasionem peccandi), quia usurario præterit, & offert. Scotus hanc difficultatem ex professo non tractat, sed solidum supponit, d. 26. cit. qu. 2. art. 2. indigent licere pro mutuo obtinendu- lum offere, si credat non posse alter mutuum obtinere, dum modis interdù solùm sunt necessariae provideri, non autem ad usuram inducere, nec usura favere. Ad cuius Scotiæ doctrinæ majoris declarationem Vulpes noster dñp. 109. ar. ult. tres flatus conclusiones. Prima est nullo modo licere pecuniam, aliter usura mutuo cum usura directe accipere sine necessitate manifesta primaria mouente; quia in tali casu manifestè usurarius efficeretur enim usuram primariò intendere potens tum physicè, quam moraliter eam præcavere, saltem in mutuariam exspectat. Secunda est, pro fola utilitate prout illud est, ac mortiferum peccatum, pecuniam alterius sub usura experiri, quia perit pecuniam sub usura, activè se habet, & mutuariem ad mutuum sub usura inducit, sive paratus fuerit, sive non. Tertia est, ab explicitè parato sum pecuniam sub usura dare, licere pecuniam sub usura accipere etiam ad confundendum sui utilitati, siquidem cum paratum illum inventar ad usuram committendam, non præsumit illius inducere ad peccandum. Pro resolutione.

88 Primum dicendum est, mutuariario licet accipere posse mutuum, quod petet ab solute mutuans verò dare noluit, nisi sub usura. Hac est communis inter Doctores, quam docent Valentia, Sanchez, Reginaldus, Lugo, Bonac, Caspens, & alii. Ratio est, quia id licet peti potest, quod licet potest, sed usurarius licet potest dare mutuum absolute loquendo, ergo estis sic abolute peti potest abusque poscat, quia in hoc casu mutuariario possit solū se habet, & non activè, non enim petet, quod malum est & illicitum, sed quod licet; si autem mutuans non vult dare, nisi sub usura, illi soli culpa imputari debet, non verò petenti, qui licet potest illas permittere, & dare mutuarii alio modo mutuare nolenti.

Confirmatur, quia qui mutuum absolute petet, quod mutuans non nisi sub usura dare voluit, quando posset eas solviri, non peccat, quia non præbet materialis necessariam peccati, neque peccatum suudatur, siquidem usurarium non obligat, ut accipiat, sed stando promissis dat usuras, quas adhuc oblatas ex promissione mutuans recipere potest, & non recipere aque Ideo mutuarii usuras solvent materialis necessariam peccati non præberet, neque peccato contentivit.

89 Secundo dicendum est, licet cum etiam esse petere mutuum ab illo, quem mutuariario fecit non sine usura esse datum, dummodo absolute illud petat præfertur si tale mutuum, dummodo absolute illud petat præfertur si tale mutuum sit uile peccati. In hac etiam conclusione Doctores communiter conveniunt, & ratio est, quia quando aliquid ab aliquo petitur, quod ipse bene, vel male facere potest, & sua culpa male facit licet petitur, & sua culpa illi peccatum imputatur, non verò petenti; sed quando mutuum petitur absolute etiam a parato, & conseruare dare usuras, petitur res, quam ipse bene, vel male facere potest, sua culpa, & malitia male facit, si illud sub usura præstat, ergo in tali casu peccatum usurario imputari debet, non vero petenti; quia ipse quoque licet actu illam facere potest dando mutuum gratis, & sine usurando ex malitia ipsius præstat, ut illicite fiat, & ipsi soli tale peccatum est impudendum, nam qui petet ab solute mutuum, non offert illi materialis peccati necessariam, siquidem res quae petitur potest licet, & illicite ab eo fieri, unde petens solū permittit illius opus, neque ad peccatum illius cooperatur.

que

90 Tertiò dicendum est, non licet mutuariario petere ab usurario mutuum sub usura, etiam si usurarius paratus sit dare sub pluris. Ita Salas, Aragon, Rebello, Azorius, Bonacina, Caspens, & alii quam plures contraria Valentiam, Molinam, Bannem, Sanchez, & Valpini nostrorum loc. cit. concil. 3. Ratio est, quia petere non licet, quod alter sine peccato facere non potest, hoc enim est alium inducere ad peccandum. Sed usurarius non potest mutuum tradere sub usura abusque peccato, ergo mutuum petere non licet sub usura ab usurario. Neque obstat quod sit paratus alias exercere, & cum eniā dare mutuum sub usura sit intrinsecus, & ex suo genere malum, non potest ad illud inducere etiam paratus sine culpa, quemadmodum non licet mere tricem ad mere tricem paratus ad illud inducere, quia inducitur ad faciem, quod est peccatum, atque ita ex parte inducens jam vult peccatum. Addunt tandem praetexti Autores id licitum esse in extrema necessitate, & in tali necessitate constitutum non peccare, si mutuum petat sub usura ab usurario aliter nolente mutuum tradere, ex Innoc. Super c. de Usuris, & ratio est, quia in casu proponit materialis minoris mali ad tandem maius iuxta regulam in talibus casibus constitutum, quod de duobus malis minus est eligendum, minus autem malum est dare ad usuram, quam permittere, ut existimat in extrema necessitate intereat, quoties sublevare potest. Dubium tamen est, an id etiam licitum sit in casu a terius notabilis necessitatibus, quamvis extrema non esset, de quo variis variis dicunt.

91 Quarto dicendum est, satis probabile est inde indigentem pecunia ab aliquam necessitate licet esse peccatum ad eo exigere sub usura quem licet alter non esse datum mutuum, nisi ipse nulli usura offerat, dicendo: Da mihi mutuum centum, & redam tibi centum, & decem, vel mihi mutuum centum, & vide, quantum vis tibi insuper restituam. Ita Molina, Sanchez, Caspens, & alii, quod satis consonum videtur Scoti loc. cit. cum inquit indigent licere pro mutuo obtinendo incurrere, usurario offere, si credat non posse mutuum alteri obtinere, dummodo interdu latenter suscipiat, & in aliis posterioribus ad illos reducibilis, ut ipse quod sint iusti, illi siquidem sunt regulæ generales iustitiae, quæ est particularis virtus, & in hoc versatur, ut in datis, & acceptis servetur equalitas, & idem alii contractus, Census, Cambii, Societas, & ceteri; de quibus in seq. juxta practicas regulas instituuntur, & regulandi, ut justi censeantur. Quanvis augen de his reliquis contractibus Antiquiores Theologici pauca scriperint, quia ratiōnē Recentiores cum Canonifis, & Jurisperitis plura tradidērunt, quæ ad regulandam cuiuscumque conscientiam sufficiunt, de his nos quoque breviter agemus, principia solū pūnta tangendo.

Quæstio III. Articulus I.

III

92 Secundo ex his colligitur, quomodo contractus censuali differat ab emphyteutico, quoniam in isto non totum dominium manet apud emphyteutum, sed tantum dominium utile, seu ususfruendarium; dominium verò directum, ac proprietas manet apud concedentem. In contractu verò censuali totum dominium tam utile, quam directum rei, ex qua penitus solvenda est, apud censuarium manet; at apud Censualistam manet duxatax etiā ex certa pensione, que illi quasi pars iuri, quod in eadem re censuaris habet. Colligitur etiam in discrimine contractus censuali a contractu emphyteutico, & ve- nitionis, quoniam in hoc tota res vendita cum suo iure, & dominio in emphyteutico transit, apud quem manent pericula, & commoda ei emphyteutico, unde si perit, soli emphyteuti perit, quod si melioratur eidem quoque melioratur. In contractu vero censuali tota res censu subiecta cum toto suo dominio apud venditorem manet cum obligatione tantum solvendi annum, aut menistrum censum emphyteuti, cui etiam periculum rei censu & communis ei cum venditore. Unde si perit, non solū venditori perit, sed etiam emphyteutico quod exigiendu annua pensionem, unde in tali casu liber maneret venditor a restitutio- nē pretii pro censu accepti. Commodo vero sunt folios venditores, unde si res censu subiecta melioratur, soli venditori melioratur, non emphyteuti, qui nihil ultra assignatur censum ex tali melioratione augetur. Colligitur tandem discrimen contractus censuali a contractu mutuarii, nam duæ præcipue conditions sunt in mutuo, quæ in censuali contractu non interveniunt. Una est, quod qui dat mutuum alteri, facta quacumque in rebus mutuarii mutatione, semper habet ius super personam illius in censuali contractu, si res illa perit, super quam penitus fundatur, licet vendens pensionem ali bona habeat, remanet liber ipse, & illa alia bona à solutione pensionis. Altera est, quod agit Doctor, scut nec alii antiquiores Theologici, forte, quia tunc erant non in usu, vel qui regule iam affligunt in principiis contractus servanda sunt, etiam in aliis posterioribus ad illos reducibilis, ut ipse quod sint iusti, illi siquidem sunt regulæ generales iustitiae, quæ est particularis virtus, & in hoc versatur, ut in datis, & acceptis servetur equalitas, & idem alii contractus, Census, Cambii, Societas, & ceteri; de quibus in seq. juxta practicas regulas instituuntur, & regulandi, ut justi censeantur. Quanvis augen de his reliquis contractibus Antiquiores Theologici pauca scriperint, quia ratiōnē Recentiores cum Canonifis, & Jurisperitis plura tradidērunt, quæ ad regulandam cuiuscumque conscientiam sufficiunt, de his nos quoque breviter agemus, principia solū pūnta tangendo.

ARTICULUS PRIMUS,

Quid, & quoque sit census, & ad persimilium ab eius naturam.

93 Primum nomen Census a censendo dicitur, seu censimando, variaque habet significaciones, ut apud Recentiores communiter videtur potest, in presenti vero accipitur pro pensione, seu redditu anno, vel mensu, vel alio simili ex re aliqua utili, & fructuaria, unde talis contractus initur, cum quis certa pensione pecunia, v. g. feitorum centum emit ab alio jure percepit de quotannis ex bonis ipsius, aut certa aliquæ re sua utili fave fructuaria certam aliquam pensionem, v. g. scuta quinque annis, vel sex, prout coniunctio, vel lege taxatum erit. Ita hic non mutuum, & usura, sed vera emphyteutico, & venditio, quemadmodum non præcepit illa penitus, sed jus eam percipiendi, quod longe minus valet, ideo minoris emit, licet post multos annos premium longè superiore, g. obligat se Petrus Paulus ad conferendam ei certam partem fructuum propriæ vineæ singulis annis, ita ut dominum directum vineæ, super quam census fundatur, & constituitur, manet apud venditorem, dominum vero utile, seu jus ususfructus ex parte venditarii, jus itaque quod habet Paulus in partem ususfructus talis vineæ, & eam pensionem percepit, dicitur census, & si quidem, qui se obligat ad pensionem soli venditarii, census nominari solet, is verò, qui jus habet percependi, Censualista; Unde census definiit solet, quod est jus percependi pensionem aliquam ex alterius utili, & fructuaria, in qua dicitur census constitui, & fundari. Dicitur jus quia census non est res, quæ censu subiectur, nec penitus qui solvit, sed illi exigit pensionem, redditum illum, per pensionem autem intelliguntur fructus anni, vel mensutri, aut aliquo alio tempore solvendi, fave in pecunia, fave in aliqua alia re viabilis. Dicitur ex alterius utili, & fructuaria, quia census super re sterili, & non fructuaria, creare non potest, & res debet esse alterius, quia nemo à sua re pensionem exigit, cum exigeat, res pectum dicat ad alterum, qui solvere debet.

94 Ad rationem in oppositum negatur minor, ad probacionem negatur cum, qui ex iure emphyteutico per contractum censualem quotannis accipit decem, illos ex mutuo accipere, quia eos accipit ex iure emphyteutico, qui ex prædicto emphyteutico eis pacto de retrovendendo aliquos accipit fructus, utique non ex mutuo illos accipit, sed ex iure emphyteutico, idque tempore redemptionis, ac reditum fructus perceptus utque ad tempus illud venditori restituere non tenetur; ita ergo in proposito qui ex iure emphyteutico per censualis contractum certam quotannis pensionem accipit, illam restituere non tenetur, quia eam non accipit ex mutuo, sed ex iure emphyteutico. Unde supra dicebamus inter censualem contractum, & mutuum, hoc interesse, quod in mutuo maneat in ipso mutuante potest & repetendi, quando placuerit, vel ad

ce-

celebrati, & exerceri potest debitis adhibitis conditionibus, nam quod iustè fieri potest ab unoquaque scorum, julte que fieri potest ab omnibus simul; sed uniusquisque potest scorum lucrari iuste ex sua propria re, ad lucrandum idoneas; ergo etiam plures simul ex suis rebus coniunctis, ad lucrandum idoneas. Brevis igitur videndum est, quid sit talis contractus, que eius conditiones, ut iuste sit, quomodo fieri debet divisiō lucri in societate, & quomodo sit hadenda ratio dannorum, & expensarum inter socios.

129 Primo itaque societas definiri solet, quod dicitur contractus, sed conventionē duorum, vel plurium contribuendi aliquid, ad communem lucrum, ut deducatur ex L. 1. p. 1. proposito, & infra, de Societate. Ponitur conventionē loco generis, quia societas est contractus sub genere conventionis contentus. Dicitur autem, vel plurium, ad differentiam contractus, qui fit ab uno solo, quoniam ad societatem contrahendam plures convenire debent, qui ex parte convenienti, & contentiant mutuo inter contractum modo sint habiles ad sese mutuū obligandum, nam hi tantum valde contrahere possunt, ut patet ex dictis de contractibus in cōmuni, & tales contrafertes, locū dicuntur, eo quod ciudiculū, & periculi sunt complices. Dicitur, contribuēndi aliquis, quia in societate debent singuli socii aliquid in communī contribuere, ut lucri participes hant; non tamen necesse est, quod singuli idem contribuāt, v. g. pecuniam, sed diversi diversa contribuere possint, v. g. aliqui pecuniam, aliqui laborem, & industriam, sibi enim potest, ut opera, & industria unius societatis alii contribuāt, quanti estimatur pecunia ab altero socio collata. Dicitur tandem, ad communem lucrum, ad expensandum proximum finem, ad quem societas contractus immediate ordinatur, si licet ad lucrum ex negotiatione acquirendum; & dicitur commune, quia lucra, que ex rerum contributiorum negotiatione provenient, debent omnibus, & singulis locis esse communia; nam si lucrum ad eum solum pertinet, qui pecuniam, vel rem pecuniam estimabilius tradit, & alteri laborem, & industriam contribuāt, unde qui posuit centum, illos accipere debet, & qui posuit laborem, & industriam, pro totidem valutatim, debet accipere alios centum, ut fint paries, & deinde dividendi sint alii centum, quinquaginta nempe pro singulis, quando Caius posuit centum aureos in societate, & Titius posuit solam industriam valentem centum, & lucrum sunt aurei decepti, sicut Caius posse retinere centum aureos, quos posuit, & Titius alios centum, tanti valeat ipsius labor, & industria, celi quis verò centum aquiliter esse dividendos. Ita Major, Cajetanus, Sotus, Molina, Pianella, & Goffred. apud Angelum Verbo Socetas. Probabiliter tamen, & magis communiter aliū contrarium sentiunt, & divisionem in calo posito, ita faciēdūt, ut illes qui posuit pecuniam, primo loco accipiat centum numeros, quos posuit, deinde ducet auctei lucri aquiliter, qui qualiter dividantur, & sic erunt socii aequalē. Quia sunt principales, qui finita societas, est segreganda, intelligunt illa, quam a principio, socii posuerint, unde qui posuit solas operas, nihil posuit in forte, vel capitali, idque patet non est, ut aliquid recipiat loco capitalis, quia labor & industria non est reputanda, tamquam pars principalis a principio posita, sed est fructus persona, qui responder fructus, & commoditatis centum aureorum, quos alter locus contulit pro capitali. Quare in calo posito, Caius centum recipere debet, quos contulit pro capitali, celi quis verò centum auctei aquiliter sunt dividendi, dum modo non sit alia conventione, vel alia regionis confusa, ut tantum estimatur opera, & industria Titii, quanti estimatur uis pecuniae a Cajo, in societatem collata, sic enim servatur aequalitas. Ita Angel. Azor. Sylvest. Navar. Reg. Bon. Stephan. à S. Gregorio, & aliis passim. Faber ex nostris disp. 47. cit. 12. n. 41.

130 Secundū, ut hic contractus iuste sit, sequentes requiruntur conditions, quatuor, sive sunt alii contractibus communes, & aliqui sunt propriæ. Prima est, ut inuenientur societas, sive domini rerum, quas in communē contribuant, & velint, talem inire contractum, & nullum adhuc impeditum, quia conditio omnibus contractibus est communis, quia propter L. Nec panitendum est, pro socio deservit, quod societas fundetur in negotiis illicieta, & honesta, nam societas in negotiatione illicita fundata, non est obligatoria, nullus enim ad opus illucitum obligatur. Secunda, quae etiam alii contractibus est communis, quod fiat sine fraude, sive loci ad invicem tenentur de dolo, & latae levi culpa. Tertiæ, sive societas solum pro socio, & ratio est, quia contractus societas est in bonum, & communem omnium contrahentium. Tertia conditio, etiam alii contractibus communis est, ut inter socios servetur aequalitas in omnibus, ut impenitus, lucro, & damnō, ne quis seipsum in lucro certo constituit, sicutum verò in incerto, ut habetur in L. Cum dubius. S. Damni, & L. si non fuerint, pro socio, & ratione, quia contractus societas est in bonum, & communem omnium contrahentium. Tertia conditio, etiam alii contractibus communis est, ut inter socios ex parte rationem dannorum, & expensarum inter socios habeant, sive regula universalis, circa damnū afigatur a Doctoribus, quod damnū, quia patitur solum socius, ob societatem, tamquam ex causa proxima, debet esse communia, modo non eveniat ex culpa socii, item leviter. Ita habetur ex L. Cum dubius. S. Damna, & pro socio, & ratio est, quia sicut lucra, que causa societas proveniunt, sunt communia, ita etiam damnū, qui enim communū senti, etiam in incommunū senti et debet. Dixi, tamquam ex causa proxima, quia si sicut aliquod, damnū patetur ex societas, tamquam ex causa remota, ac pura occasione, v. g. dum est in itinere, merces ve hendo, ob privatum iniuriam, vulneratus fuit, tale damnū non debet esse communia, societas, sed ipsius proprium, quia nullo jure contat, alterū locum, ad hujusmodi damnū refacienda, & compensanda, tenebit, cum causa societas non eveniat; quare sicut lucra, que ex societas non proveniunt, tamquam ex causa proxima, sed tantum remota, & meret occasionaliter, non sunt communia; ita neque damnū, quidem per eis ut utrumque ratio, societas et nim non conferunt causa lucri, & damnū. Dixi ulterius, modo non eveniant ex culpa socii, quia par non est, ut societas ob culpam ante-

aliorum facili damnum patiatur, arque id est omnia damnū, qui defectū debitis diligenter accidunt, sunt propria socii debitum diligentiā non adhibentis, unde focus non tantum de lata, sed etiam de levi culpa tenetur iuste non levissima, ut habetur L. c. Quo sit, ut si merces, que solita essent vehitura ad evitanda pericula à socio vehantur mari, si pereant, iphi tantum perent, nisi ad reliquias socii conferentur, cō quod non cutaverit eas modo confuso vehi; & ei in inputandum est damnū, quod à latronibus patitur cum ad vehendas merces, viam periculosa suscepit, tunc eligeret potest, si enim videatur culpam levens commississe; si vero merces abeque aliquis culpa sublate fuerint, tunc utique damnū censetur esse communū cum enim in tali case nullo sicutiorum culpant habeat in talib[us] ablationib[us], non est, ut aliqui particulari damnū adscribantur. Ita Navarrus, Angelus, Rodriguez, Sylvester, Cov. Molina, Valencia, Navarr. Toletus, Lefius, Saloniū, Tannerus, Bon. & ex nostris Faber di p. 47. cit. c. 12. & præceteris evidenter hanc sententiam probat Amicus disp. 24. l. c. 3.

131 Fundamentum est, quoniam hic contractus virtutes involvit tres, scilicet, societas, asecurations, & venditionis; sed singuli locorum sumptus sunt liciti; ergo & omnes simili in unum coniuncti, qui talis conexio alterum non reddit illicitum. Major constat in exemplo adducto, nam primus contractus est societas, quo unus pecuniam contribuit, alter vero operam, & industrias secundus asecurations, quo qui operantur, aliter de capitali asecurat, periculum in se sustinendo, & premium accipiendo pro tali onere imposito, aut plus de lucro futuro participando; tertius tandem est venditionis, quo qui pecuniam contribuit, spem alteri vendit, quād haberet in futuro lucro modo jam explicato in exemplo adducto. Minor etiam patet ex superius dictis de contractu venditionis, & societas, nam contractus venditionis iuste, ac licet cōmūnē cum altera celebrari potest de futuri lucri, cum etiam talis spes sit pretio estimabilis, qua ratione iuste, ac licet vendit pīsum, avium sperata capio. Contractus etiam societas, etiam si sunt pecuniam, & alter operam conferit, licet usque, & iuste, si ex servetur geometrica proprie. Et tandem qui pecuniam ad lucrandum alteri contribuit, licet etiam potest contractus asecurations cum codem inire de pecunia collata, ut constabit ex dictis q. leg.

Confirmatur, quia ut dicebamus, talis conexio contractus non reddit alterum illicitum, quia per itam conjunctivam non anitit objicitur equalitatem ad eorum iustitiam requiritam, eadem enim aequalitas in tribus distinctis contractibus servata cum distinctis personis, servari etiam potest in uno codemque contractu, & cum uno, & eodem contrahente, siquidem iustitia non consistit in habitudine rei ad perfornam, sed in equalitate rei ad rem, & conjunctio plurium contractuum in unum non violat iustitiam, quando in singulis equalitatibus servatur, ut contingit in proposito; nam in contractu societas supponimus aequalitatem servari iuste geometricam proportionem inter pecuniam ab uno collatam, & estimatio nem operarum, que industris ab altero; si etiam in contractu asecurations, quia tantum de lucro futuro supponimus remittere asecuratorum, quantum praetulerit asecurations aequivalentis arbitrio. Et tandem id etiam in contractu venditionis intervenerit supponimus, quia in omni contractu venditionis licet pro lucro majori incerto accipere in premium minus lucrum certum. Denique probatur, quia nec lucrum de asecuratura forte, nec pactum de emenda spe futuri, lucri contractum societas destruit, aut vitiat, ut constabit ex foliatione rationum in contrarium.

132 Ad fundamentum prioris sententiae negandum est, contractus asecurations destruit contractum societas quod substantiam, que consistit in mutuo sociorum consensu ad aliquid contribuendum in communem lucrum; sed tantum destruit quod modum participandi lucrum, & damnū certo, vel incerto, qui modus non pertinet ad substantiam hujus contractus, sed tantum ad executionem, & effectum; neque contractum vitiat, nam certitudine lucri, & indemnitas periculi ex parte unius compensatur per majoris lucri ex parte alterius. Quare ut ait Amicus c. adhuc in tali contractu mixto servari potest geometrica aequalitas ad contractum societas requirita quod substantiam, qui prudens arbitrio spes lucri majoris, si non prævaler, falso ex quipollit certo lucro minori, ut patet in exemplo adducto, atque ideo negandum est ex contractu asecurations adjuncto destrui contractum societas, quod substantiam, qui adhuc manere poterit mutuus consensus contribuendi aliquid ad lucrandum in locis, cōdū mī loco lucrum certō cedat, alteri incerto; ut patet in contractu empionis, & venditionis, in quo falsa substantia potest vendens certum premium accipere, & emens incertam mercedem, ut sit prezzo certi prezzo venditur spes lucri majoris incerti.

Ad Confirmationem negatur major cum eius probatio, falsum enim est pecunia dominum in asecurantem transferri, neque enim asecurans de illa disponere, nec refer, quid si perire, ipsi asecurantur perire, hoc enim provent ex asecurations, non autem ex dominii translatione, ut constat de deposito, commodato, & conducto, quorum dominium ad deponem, commodantem, & locantem spectat, non obstante pacto.

dem conditionibus emere noluerit, & in ejus venditionem consentierit. Ita Azorius, Amicus, Capensis, Bonacina, Lugo, Faber ex nostris, & alii communiter.

103 Si vero censarius non admittit censualista rem alteri vendidit, poterit censualista priorem censuram in judicio convenire, & ab eo quantum censum exigere; in modo & repetere rem censitam venditam ipso irquisito, quia censualista ex vi predicta clausula habet ius prælationis; cui censarius prædicare non potuit per contractum celebratum abque censitum, ipsius censualista, ut adverteret Molina, Bonacina, & alii. Verum censualista admittit, & emere recusat, poterit censarius alter, aut etiam pluribus rem censitam divisa vendere, rem censum onere in emptores, quibus non solventibus, non ob id retebunt censarius prior, qui rem vendit, pensionem solvere, quia censarius res sibi alteri vendit, nonque in alium transtulit, & hoc bini censuali imputare debet, cum ipse requisitus rem censitam emere noluerit, & in ejus venditione alteri consenserit. Sed dubium est, an si res censui supposita divisa in plures transeat dominos, possit censualista totum censum in solidum à singulis, aut partem tantum census à singulis exigere.

Affirmat aliqui in tali casu pensionem exigi possit in solidum à singulis emptoribus rei censit, quia sicut multiplicatis heredibus non debet conditio creditoris deterior fieri I. S. Sex his si de verborum obligat, ita multiplicatis emptoribus rei censit, conditio censualista deterior fieri non debet. Ita Molina, Lessius, Navarrus, Amiens, & alii. Probabiliter tamen est in tal casu debere censualitatem à singulis emptoribus pensionem ad ratam, non vero à singulis in solidum exigere supposita quod censarius res venderit censui subjecta censualista admittit. Ratio est, quia sicut tota res transire cum toto onere, ita pars res transire cum onere partis, unde si pars res censit pereat, dicitur etiam census perire quo ad partem tantum, non quo ad totum signum evidens in ea parte est obligatio rem solvendi pensionem solum quo ad partem, non quo ad totum, ita Corvar, Salas, Rebellus, Azorius, Bonacina, & alii passim. Ad rationem in oppositum negatur paritas alium, quia censualista hoc incompodium sibi imputare debet, & adscribere, cum ipse in alienationem rei censit consenserit, & ipse requisitus eam emere noluerit, & sub iisdem conditionibus.

104 Sexto deinde prohibet *Paulus continetia morosum census debitorum tenet ad intercessum censantis, vel ad cambium, sive certos expensas, aut certos salaria, aut rem censui subiectam, vel aliquam eius pars emere;* quibus verbis prohibetur, ne fiat pactum, quod censarius exiliens in mora solvendi ceterum tempore præsto, teneatur ad intercessum censantis, aut ad emittendam rem censui subjectam, aut ad expensas, vel quamcumque aliam penam. Et hoc prohibuit Pontifex in contractu censario, ut tolleretur occasio danni, & iniuria, quia olim censarii opprimebant non solventes termino constituto: alioquin de iure nature censarius existens in mora solvendi tenetur ad restituendum dannorum, quia censualista patitur ob ipsius moram, & censualista potest horum dannorum compensationem reperire, & de his censuram convenire. Quia de causa Navarrus, Molina, Bonacina, Amicus, Faber ex nostris, & plures alii dicunt conditionem hanc non esse intelligentiam de expensis, quia iuste exigunt postulat, cuiusmodi sunt omnes illa, quas quovis pacto seculo, iuste censualista exigere potest; cum enim censarius his expensis per culpabilem moram iniuriam causam dederit, ad cestiam solvendas ex iustitia tenetur. Unde censem Pontificem per huiusmodi conditionem prohibere voluisse dumtaxat, ne possit censarius ob moram non culpabilem ad huiusmodi expensis obligari, & solum veterari exigere quidquid alii virtute pacti additum contractui censuali. Item dicunt conditionem hanc non esse intelligentiam de iure celsante intrinseco, quod, scilicet, ex non soluta pensione statuto tempore præcisè provenit, sed extrinseco, quod, scilicet, aliunde provenit: unde si ob culpabilem moram soluti census mihi lucrum cessat, quod ex tali censu habuimus, licet illud exigere possum: non autem lucrum extirpescum, quod scilicet, censu prefixo tempore non soluto, aliunde mihi cessa- re. Ita Molina, Navar, Valentia, Lessius, Capensis, Bonacina loc. cit. & alii quaquam dientes, census perpetuo semper suffit in iustitia in Ecclesia, ac iustis iudicatos, quando iusto pretio sum empiti. Quod tamen Faber noster disp. 47. cit. cap. 10. num. 347. non approbat, quia isti sint iusti: cum pretio iusto emuntur, tamen non sequitur, quia aliqua incommoda, & detractione Republica afferant, & occasions litium ingenerant, quia omnia temporales census non ita facile consequuntur, ut experientia patet.

105 In eadem clausula sexta prohibet etiam ulterius Pontifex, *Censum augeri, & novum creari super eadem, vel alia re in favorem ejusdem, aut persona per eam supposita pro censibus temporis vel præsteriti, vel futuri, hoc est, ut non posse imponi novum, vel eundem augeri pro pensionibus præteriti temporis, que non sint soluta, vel temporis futuri, que sint*

solvenda, qui conditio sequitur ex secunda iam permissa, n. 105, de non celebrando hoc contractu, nisi numerata pecunia, emptio enim censum praedito modo non fieri numerata pecunia; & ratio istius conditio est, ne censarius censibus censum optimatur, & in paupertatem redigatur, sicut accidit ex recambiis, & ex usuris, quamvis aliqui iure naturæ illicitum non esset expensibus etiam nondum solutis logo pretii censum augeri. Quo sit, ut hac conditio non prohibeat, ne pol- fit census augeri pecunia ex annuis pensionibus iam acceptis, si res censui subiecta sit non census capax, tunc enim fieri numerata pecunia. Neque ex hac conditio illa iniuria creditori refutat, quia adhuc semper debitorum convenire potest etiam Judices, & ad solvendos census debitos cum cogere, vel etiam possit res rei censui subiecta apprehendere, & retinere, quamvis sit illi satisfactum. Ita praefati Auctores, & alii passim.

106 Septimo decernit in alia sequenti clausula *Census omnes in futurum umbras et in futurum, vel in parte premptis, aut infrudens, vel in parte effusa ad ratam perire.* Et haec conditio patet ex dictis p.c.a.n. 96. ubi diximus, quod si res censui subiecta perit in totum, vel in partem, censum quoque in eam fundatum proportionaliter perire in totum, vel in partem. Tunc autem res perire dicunt, infrafructu non reddit, non ex eo quod dno bus, vel tribus annis, ac etiam pluribus fructus non ferat, sed quando facta est impensis ad reddendos fructus in futurum absoluere loquendo, unde prædictum v.g. petre dicitur, non si tempestate, aut infausta tempore redditur uno, vel altero anno infrafructu non, sed si a flumine vicino sibi dirutum ab illo recuperandum, hoc enim censu non amplius tenuerit censarius ad pensionem solvendam, & de tali casu Bulla loquitur, quod si res censui subiecta perit in parte, debet minui census pro parte, nec tenetur censarius censu nisi pro parte, etiam pars, quae remanet plures fructus producunt, quam si sufficiunt ad partem censu solvendam, ut communiter Doctores observant, & hoc etiam verum est, supposito rem censui subiectam fortiori perire abuso culpa censarii; nam si eius culpa perire, adhuc teneatur reddere prædictum censum, aut illum super alia re immobili constitutum. Quod si res destruta v.g. domus, aut molendinum restauretur, an sit censui subiecta, responderet Bonacina, disp. 3. quest. 4. punct. un. num. 28. distinguendo cum Navar. Molina, Azorius, Lessius, Salas, Reginaldo, & alii, vel molendinum redificatum totum, vel tantum per partes; si restauratur tantum per partes censetur adhuc censui subiectum quia remanet idem molendinum, in quo census fuerat constitutus. Si vero redificatum est in totum, non amplius est censui subiectum, etiam si ex eadem materia precedente sit restauratum, & ratio est, quia cum diversa sint molenda, etiam si in eodem sit, & loco, censetur id perire, in quo census fundatur, census autem extinguitur perire, & destruatur, in quo fundatur, sicut accidente destruatur subiecto, in quo subiectabatur.

107 Octavo decernit, *etiam posse pro eodem pretio censum ex-tingui, non obstante longissimi censum temporis, ac immemorabilem censum, & pluram annorum prescriptione, non obstante aliquipsum pacti direkte, aut indirekte talem facultatem auferre quibuscumque verbis, aut clausulis concepta sit.* Per quam clausulam prohibentur censii irre dividibilis, vult enim Pontifex, ut liberum sit censario censum redimere, quoties volunt, redditio eodem pretio, quo vendorerat, non obstante quavis prescriptione, & pacto, atque idem damnantur census, qui hoc pacto emuntur, ut nunquam redimantur, nec potest apponi pactum, ut si censarius intrâ tantum temporis non redimat censum, census maneat irre dividibilis. Hic autem communiter DD. observant censum perpetuum non damni, si majori pretio ematur, quam affumentur census, quos censarius ad libitum redimere potest; quia sicut licet est emere fundus in perpetuum, & ita etiam licet videtur emere census in perpetuum, iusto interveniente pretio, ideoque dicunt censum irre dividibilis, qui iuste pretio emi constituitur, non comprehendit clausula, neque illum intendit Pontificis auctoritate. Ita Molina, Navar, Valentia, Lessius, Capensis, Bonacina loc. cit. & alii quaquam dientes, census perpetuo semper suffit in iustitia in Ecclesia, ac iustis iudicatos, quando iusto pretio sum empiti. Quod tamen Faber noster disp. 47. cit. cap. 10. num. 347. non approbat, quia isti sint iusti: cum pretio iusto emuntur, tamen non sequitur, quia aliqua incommoda, & detractione Republica afferant, & occasions litium ingenerant, quia omnia temporales census non ita facile consequuntur, ut experientia patet.

108 Non deinde decernit Pontifex, *Cum traditione pretii redditus extinguendus erit, per bimotu an etiam denuntiari ei, cui pretium dampnatur,* & post denuntiam intra annum etiam

ab invito pretium repeti posse. Et per quam clausulam vult Pontifex, censuram qui censum vult redimere, debere duos men- tes, antequam redimatur, denunciare censitorem se velle redimere censum, ut de sua pecunia disponere possit, qua facta denun- ciatione, & duobus mensibus transactis, si debitor amplius re- dimere nollet, vult Pontifex, quod dominus census, possit ab eo invito pretium censum exigere, & hoc intrâ annum a die de- municationis, clauso vero anno non posse amplius pretium exxi- gere, & libertas censuram qui ad talem redemptionem in pri- stinum redit, & addit Pontifex extra censum prædictum, quando scilicet censarius admittit censitorem duos mensiles, nullum aliud pactum, vel conditione ad redimendum censum cogi debet, & haec eadem conditio habetur in Bulla Martini V. & Ca- listi III. & et valde justa, quia si contractus censui aliquod pactum apponetur, quo vendor cogitetur ad placitum em- poris censum remittere, talis contractus est valde suspectus, de fraude usuraria, & idem rationabiliter talia pœna a Pontifice haec clausula prohibentur.

109 Postremo in ultima clausula decernit Pontifex con- tritus sub alia forma posse celebrare censuram censit, & qui- dem rationabiliter, quia sicut forma dat eis rei, caque mutata res necessaria mutatur, ita contractus censit celebratus sine formâ ab hac Bulla prædicta ruit, & usuraria existimat falso in foro externo. An autem omnes conditions præ- dictæ necessaria sunt etiam in foro conscientia, ut contractus non sit usuraria, aliqui Doctores affirmant eas solam requiri, quas jure naturæ, seu ex natura contractus necessarias esse diximus ar. præ, quanvis in foro externo usuraria præsumatur defecta censulari conditionis in dicta Bulla prædicta, pro quo sen- temia Bonac. l. c. in fine plures Auctores adducit, non impro- bablem iudicat. Mihil autem videtur discordum cum Capensis disp. 5. fec. 7. in fine, ubi hac Bulla recepta non est, omnes contractus censitales, in quibus levantur ea, quia sunt de jure na- turali, & de positivo Regni, aut Provincia, in qua sunt, vali- dos, & licitos esse iudicantes; ubi vero recepta est, omnino levantur etiam in foro conscientia, quia lex iusta, & re- cepta obligat in conscientia, ut dictum est disp. 2. de leg. & hoc deducitur ex dictis p.c.a.n. 103. ubi diximus, quod cum census, qui incipiunt Cum sicut accipimus; & in eam, Pro nobis palmaris officio, & hoc deducitur ex regulâ generali superius signata ad cognoscendum contractum usurarium, quia talis est, ut omnis ille contractus sit usuraria, & illicitus, in quo ob solam temporis dilatationem aliquod lucrum accepit supra fortem, ut enim ibi diximus cum Scoto, & alii Theologi communiter, tempus vendi non potest; & ideo q[uod]uratio temporis in aliquo contractu aliquod ultra fortem accipit; is revera ex mutuo, & vi mutu præcisè aliquod ultra fortem accipit, atque usuraria committit ergo omnia illa cambia, in quibus ratione temporis præcisè aliquod ultra fortem accipitur, sunt usuraria, nisi accedit iustus aliis titulis, aut lucri censantis, aut danni emergentes, quia sola temporis dilatatio sufficiens non est ad iustum lucrum parandum, ut ex ultra confit. Cum iug- nunt in cambio siccio accipitur lucrum ob mutuum præcisè, & ob solam solutionem dilatationem, & non ob alium verum, & junc- tum titulum, sequitur evidentiter cambium siccum esse usurarium. Ita Nayar, Bannes, Salas, Azorius, Valentia, Bonacina, Toletus, Amicus, Capensis, Faber, Lugo; & alii passim.

110 Secundum convenienter omnes, cambium reale locale, seu per literas, quo camporū ad pecuniam hic campario, ut alibi recipiat cum certo lucro, licetum esse, modo non ad- dictus ex dictis p.c.a.n. 103. ubi diximus, quod cum census, qui incipiunt Cambium, qui recipiunt Campari, & qui recipiunt Cambium, qui recipiunt Campari. Unde differt cambium ab locum, ubi campi recipiunt, iuste dicuntur regulas superius signatas iuste prædicti in quib[us] contractu. Ita qualiter camporū ad pecunias, ut per suos alibi eas cum certo lucro à campario recipiat, quilibet pecunias habet, quibus hic, & nunc indi- genter. Probatur explicando titulos, quibus lucrum hoc iuste accepit, & exigit potest. Nam campari per tale cambium suble- vator onus, quod sublato transferendo pecuniam absentem ad locum, ubi campi recipiunt, quia dum camporū numerat hic pecu- niam presentem, quam alter absentem habet, tantum illi præstat, ac si absentem huc transferret, unde hic intervenit virtus, & equivalentis pecunie transformatio; cum ergo lucrum onus sublevatur sit pretio aliquid, poterit licite camporū ob tale obsequium aliquod lucrum accipere, modo non excedat in pre- dio. Accedit quod pecunia absentem valeret, quam pecunia præfens, multis enim caret commodis, quibus ita non caret, nec potest præfens contumui alibi periculis, & expensis. Nec ob- stat, quod camporū in talis causa sit sine periculo, & sumptu præfens escire potest, cum suos correspondentes alibi habeant, quia ab illiciis expensis pecunia a campario redditum acci- pere possunt. Quia id est omnino per accidens, ac ipsius indu- stria, & bone fortuna tribuendam est, ait Cap. dili. 6. f. 4. nam sep[tem]b[re] ob id captores magnos subuptus, & pericula perferunt, & suos

fatores, & correspondentes magna mercede conduceunt. Tandem quia in cambio locali, seu per literas quando campor prior accipit, ut alibi campario restituat, potest aliquid iustè lucrari, ut posse dicimus ergo, & quando campor dar prior, ut alibi recipiat. Consequitur pater a fortiori, quia hoc unus campor minus est, quam illud, quia in hoc secundo cambio privat se pecunia, & expectat solutionem alibi faciendam; cuius oportunitas evenit in priori contractu. Nec possit ob sollicitationis dilatationem aliquid plus non posse exigiri circa usuram, Quamvis enim hoc verum sit ratione dilatatione præcise non posse aliquid supra tormem exigitur, & ab aliis sumam titulos hic intervenientes fieri potest, nimis ob multas commoditates, quibus mercatores privantur, sed quod pecunia carceratur; quia quando datur cambiaria longum tempus, sunt plures, qui petunt, multitudinē emptorum pretium detractor labores, & expensas, quae facienda forent pro formalis aportatione pecuniae de uno loco ad alium, ac etiam pro eiusdem asecuracione usque ad locum, in quo camparius illam habere petet: id est quoniam ita pretii in tali lucrum ex quantitate pecuniae transferenda regula erit, ex difficultate, & longitudine iteris, ac etiam qualitate pecuniae, quod campor in se suscipit pro transferenda moneta, quia omnia in formalis monete translatione intervenient, camdem enim utilitatem consequtitur camparius per hanc virtutem monetae translationem, ac si per formalem haberet; ergo quod solvere deberet per formalem, tantumdem solvere tenetur per virtutem, & aequivalenter; servata tamen proportione iam declarata, quod scilicet, maior facilitas, & commoditas, quam campor habet in translatione virtuali per cambiaria, aliqui minus de peccato, quod pro translatione formalis necessarium est; cum enim hæc virtutem translatio non sit per pecunias, ac difficultatem involuta, sicut est translatione realis, non potest campor tantum exigere quantum exigere, si pecuniam realiter transferret.

Nihilominus communis opinio docet non solum hoc cambiaria non fieri posse ad loca diversorum regnum, sed etiam ad loca eiusdem Regni, & Provincie, ubi tamen speciali lege prohibitiū non sit, nec pecunie translationem fieri cum labore intra eamdem Provinciam. Et ratio est, quia sicut licet summa lucrum in cambio ab una Provincia in aliam ob virtutem illam translationem, labores, & pecunia, que intervenire possunt, ita similiiter servata proportione, in translatione intra eamdem provinciam adegit virtualis illa translatione, ac etiam pecunia, & labores interveniente solent, quae quidem pretio estimabili sunt, atque id est stipendio, & premio digna; nemo enim gratis, suoque periculo aportare velle, magnam aliquam pecunie summan ex una Civitate in aliam etiam intra eamdem provinciam, & regnum, quia ad talen pecuniam transferendam necessarius est, saltem equus, vel agafos, licet igitur pro cambio intra idem regnum, & provinciam non posse tantum accipi lucrum quantum accipitur ex cambiis diversorum regnum, ac provinciam, quia longius est iter, & quo maiora sunt pericia, maius lucrum accipi potest ratione translationis, & asecuracionis; potest tamen etiam aliquod, quod prudenti iudicio estimatur labori, atque expensis proportionatum, quod ad huiusmodi translationem etiam intra eamdem provinciam necessariae forent, ne alii probat ratio in oppositum adducta. Ita Navarri, Leffius, Azorius, Reginaldus, Rebellus, Salas, Lugas, Bonacina, Amicus, Calvensis, & alii Doctores passim.

121 Tertio convenient omnes, in cambio locali seu per literas, quando campor prior accipit hic pecunia ad campario, non alibi restitutus, licet posse aliquid lucrari, quia in hoc cambio duo tituli intercedunt pretio estimabili, scilicet, virtualis træctio pecuniae, & ejus asecuratio, virtualiter enim campor pecuniam camparii transiert ad locum, in quo iste vult eam sibi persolvi, eundem effectum præstat, qui cambium ad ea loca petunt, ac si res ipsa pecuniam suam transfereret, quod subiret onus, quod subiret pecuniam suam transferendo, que sublevata onere, quod subiret pecuniam suam transferendo, quae quidem sublevatio est pretio estimabilis. Accedit etiam aliis titulis asecuracionis, quia campor non solum accipit in se omni pecuniam alio transferendi, sed etiam sumit in se pecunium illius, ita ut pereat, ipsi, & non solum pereat pecunia data, quod quidem etiam pretio est estimabile. Nec reperitur, quod hoc sine ullo labore, vel incommodo faciat, id enim sue industria tribuendum est, ac bona fortuna, & saties est ad lucrum iustè acquirendum, quod talem obligationem in se sumat, quae ex eo est estimabilis. Tandem, naturalis ipsa ratio dicit, non tuò nobiscum pecuniam aportari, quando sumus ex unico loco in alium migraturi; sed dandum est potius mercatorum commoranti in Civitate; unde abundum est, ut redatur in loco, quo tendimus, hoc enim modo ex sola mercatoris industria non solum itineris expensas vitantur, sed etiam latronum pericula, & alia commodities inde sequentur, pretio estimabile; ergo in tali cambio campor potest aliquid iustè lucrari, & suprà fortē accipere. Quia ratione hoc non tantum licet camporibus ex officio, & a Republica constitutis, sed etiam privatis personis, quia etiam ipsi cambiando locant operas suas, & industriam in illa virtuali pecunia translatione atque adeo ipsi quoque lucrum aliquod referre poterunt eorum labori, & industria proportionatum, si distantia locorum

jimeris pericula, & alia circumstantiae concurrant.

122 Adhuc tamen verum est non posse camporem tantum exigere ob hanc virtutem translationem pecuniae, quantum exigere potest, si pecuniam realiter transferret, quia talis translationis virtualis non est tot periculis, ac difficultatibus expensa, sicut est translationis realis, & formalis. Unde quia causa præcipua, ob quam licitum est camporibus ex cambio locali lucrum accipere est huiusmodi virtualis translationis monetae jam explicata de uno loco in alium; ideo juxta eam potissimum regulandus est in cambio lucrum pretium, & lucrum ex quo inferunt, quod quando major distans locorum, in quibus omnium celebratur, & magis periculofit iter, ac etiam quoniam majoris summa est pecunia transferenda, eo magis cambiū pretium augeri poterit, ut notat Amicus cum aliis disp. 23, scđ. 3, & ratio est, quia cum hoc pretium detractor labores, & expensas, quae facienda forent pro formalis aportatione pecuniae de uno loco ad alium, ac etiam pro eiusdem asecuracione usque ad locum, in quo camparius illam habere petet: id est quoniam ita pretii in tali lucrum ex quantitate pecuniae transferenda regula erit, ex difficultate, & longitudine iteris, ac etiam qualitate pecuniae, quod campor in se suscipit pro transferenda moneta, quia omnia in formalis monete translatione intervenient, camdem enim utilitatem consequtitur camparius per hanc virtutem monetae translationem, ac si per formalem haberet; ergo quod solvere deberet per formalem, tantumdem solvere tenetur per virtutem, & aequivalenter; servata tamen proportione iam declarata, quod scilicet, maior facilitas, & commoditas, quam campor habet in translatione virtuali per cambiaria, aliqui minus de peccato, quod pro translatione formalis necessarium est; cum enim hæc virtutem translatio non sit per pecunias, ac difficultatem involuta, sicut est translatione realis, non potest campor tantum exigere quantum exigere, si pecuniam realiter transferret.

Nec reperitur, quod sibi est pretio estimabilis altera.

cium exercendum non obligantur; tum tandem, quia publici Campores ad id ex officio à Republica deputati, longe pluribus onerantur, asecuracionis subiciuntur, quia privati. At infra Cajetanus l. cit. titulos, propriez quos privati Campores possent lucrum ex cambio minuto, & manu accepere, effet potissimum labor in pecunia numeranda, sed hic gratis impendi solet, compensaturque mutua numeratione cambiis; ergo, &c. Respondeatur, alii etiam titulus privatum Campore, pro communitate pecunia à campario lucrum accipere posse, ut pro industria, labore, & expensis congregandi omnium generis pecunias, eaque custodiendi, hæc enim omnia sunt aliquo pretio estimabili, & alii qui mercede digna, à Camporio solvenda, in cujus utilitatem, & oblegium sunt, & licet numeratio ipsa pecunia gratis fieri posset à campiore, id tamen gratis praefare non tenetur, cum ex suo genere sit aliquod pretio estimabile, ut pater in campore publico, cui talis labor, & titulus suffragatur ad lucrum iuste accipiendo. Cum igitur diligenter, labor, & molestia, seu curæ suscepit in paratus pecunias similibus, & diffinis, quo posse quis etiam privatus faciliter omnibus beneficiis cambiū impetrari, sint omnia pretio estimabili, consequenter poterit campor etiam privatus petere aliquam illorum compensationem ab his, qui ab eo cambiū accipientes, eo beneficio uti volunt, & illa compensatio onera ut pro se suscepit.

123 Postrem ad cognoscendum justum cambiiorum pretium emendam considerandū sunt, quia in aliis contractibus considerantur, ad dignoscenda iusta pretia rerum, aut onerum; unde si cambiū pretium fuerit lege statutum, illud determinate est accipiendo, non majus. Si vero non fuerit lege statutum, ut iuste confitatur, hæc omnia sunt consideranda, ut notat Amicus disp. 23, cit. 6. Primo ex parte camporibus labores, & expensas, quas facit in famulis conducedis, diversis in locis, ad commoditatibus copia, vel inopie; ergo quamvis pro ea lucrum accipi nequeat, qua pretium etiam est, & rerum venalium mentitur, quia sic habet valorem à lege taxatum, quod in individuali confitit; poterit tamen pro ea lucrum accipi secundo modo considerata, fœc enim diversum habet à legali valorem, ratione cuius una moneta est pretio estimabilior altera. Unde hac ratione licet lucru aliquod accipi poterit ex pecunia aurea, & argentea, vel cuprea commutata, quia aurea, ratione materiali est nobilior, durabilior, aportare commodior, in pluribus locis expendibilior, & quoad valoris legalis diminutione minus periculi subiecta, & tandem ad plures usus idoneas, præter rerum pretium, nimurum ad dearandum, ad mendum, ad pretiosia via conficienda, & similia.

Sed in far Medina l. c. his titulis, non posse aliquid accipi à camporibus, quia Principes vel Republica in taxando monetarum pretio rationem habent materiam, & commoditatem, que cum his conjuncte sunt; ergo iuste non potest plus exigere ratio ne pars materialis pars remunerativa, neque aliam commoditatem assignatur, & assumptum probatur, quia ob eas commoditates moneta aurea quidem ponderis cùm argentea de duplo plus valer, quam argentea, & argentea, quam area, vel cuprea. Respondeatur, assumptum non esse universaliter rerum Principes enim in taxando monetarum valorem, rationem habent solum primarii ius monetarum, ob quem moneta est introducta, qui est ut sit pretium, & mensura rerum venalium; non autem intendunt taxare illam secundum omnem rationem, & ad omnem usum, quem habere potest secundo modo considerata, secundum valorem naturalem, & ut res quadam est confusa ex pretiori metallo; atque ideo hoc posterius modo non videtur pretium certum habere, sed tantum ut est pecunia, & ratione usus primarii; ac proinde poterit, non quidem ut pecunia, sed ut res quadam est pretiosiori metallo, confusa, & ex aliis causis pro ratio pretio commutari. Ita Navarri, Leffius, Toletus, Bonacina, Amicus, Caspensis, & alii passim.

124 Sexto convenientem omnes citati Auctores, licet tamen lucrum, ex cambio minuto accipi posse, non solum à camporibus publicis, sed etiam à privatis personis, contra Cajetanum oppositum docentem, opus. de cambiis trad. 7. cap. 1. & 6. Ratio est, quia non solum publici Campores a Republica constituti, sed etiam private personæ aliquod obsequium pretio estimabile prestat, qui pecuniam unius generis petunt eam, & proinde iuste aliquod mercede dignum, ergo non solum illi, sed etiam illi, pro cali pecunie permutatione, aliquod lucru accipere possunt, iusta taxam, vel cotutudinem, vel iudicium prudentiarum virorum; unde addunt Auctores citati, & gratias concedentes, pecuniam non posse tantum accipere, quantum campor publicus accipere potest, quia hic plures habent titulos accipendi aliqui, quam habeat privatus, ut patet ex Iupradictis, qui sunt à Republica ad hoc officium exercendum constituti, aliis negotiacionibus incombere nequeant, ex quibus magis forte lucrum acquiruntur, sicut plures privati campores, qui ad hoc officium

Matri Thessal. Moral.

ARTICULUS QUARTUS.

De Contractibus Societatis, & ejus conditionibus.

125 Putes solens assignari societas species; nam alia est animalium, alia vestigialium, & officiorum, alia omnium bonorum, & alia negotiacionis, que dicitur quætituſa, & lucratoria, de qua in præfecti est ferme, & reducitur ad contractuum locationis, & conductioñis, hi enim socii pecuniam operam, & industriam quodammodo sibi invicem locant, & conductunt, unde tunc talis initur contractus, cum aliqui inter se conveniant, & contributis aliquibus rebus, ad lucrandum idoneis, sive fructiferis, vel pecunia, animalibus, industria, labore &c. communis aliquod lucrum faciunt, quod utile, & damnum, pro ratione, & rata cuiusque inter se dividunt, & quamvis in talis contractu conventione feci posuit, non quoad solum lucrum, sed etiam ut totum a locis concubatum, transferat, quod fortē, industria, & reliqua, in commune dominium, & factum commune in capitali, & lucro, & regulariter tamen iniici soleat quo ad solum lucrum, manente forte salva ipsi deponenti, & talis contractus, secundum communem omnium sententiam justa cele-

112 Disputatio V. De Contractibus Onerosis.

certum tempus determinatum rem mutuatam; & præterea, quod ea pereunte, nil mutantur pereat, sed mutuari, in empione autem census nec in empte, manet potestas reperiendi pretium pro re empta solutum, nisi quando est pactum de retrovendendo in favore emporis, nec a pereunte quid venditari perit, sed emptori, ac proinde diximus in hoc contraria, mutuum non intervenire.

99 Quartus, si consideremus solum ius naturae; ex omnibus rebus census vendi potest, & inservi; ex quibus venditor verè habet ius percipiendi utilitatem, cuius pensionem vult vendere, nam ex quibuscumque rebus habeatur tale jus aliquam utilitatem percipiendi, est id ius pretio estimabile, atque ideo ex quibuscumque rebus infiniti potest, praesertim si uero ipso non consumuntur, sed usus distinguuntur a substantia rei, ut sunt animalia, quorum opere utimur, iure enim naturali non prohibetur fundari census super illa, sicut neque super ipsam hominem personam, quando eius opera sive pretio estimabili, unde videmus operam servi locari, & ipsam hominem liberum posse scipsum vendere. Ceterum juxta ius positivum nimirum Extravagantem Pii VIII editam anno 1568. 14. Kalendas Februario, circa materialm censum inter alia preferitur: ut census non creetur, neque inserviatur, nisi ex immobili, natura sua fructifera, certa, determinata, siue assignata; Unde in virtute Bullæ hujus Pontificis census non potest inservi in animalibus, vino, oleo, tritico, & similibus, quia res hujusmodi sunt immobiles, & ideo à Pontifice excluduntur a ratione fundandi censum. Hoc itaque servandis est, ubi illa extravagans obligat, & efficiuntur observantia; ubi vero illa non est recepta, opus non est contractum censualem juxta ipsam celebrare, sed sufficit, si juxta legem, & confundendum in locorum celebret dummodo ea confundendo iuri naturali, aut divino non repugnet, ut ait Bonac. disp. 3. q. 4. punct. unicus. 4. c. pluribus aliis.

100 Quintus, convenientes Doctores, posse vendi censem, seu ius recipiendi pensionem non modo fructuarium, sed etiam pecuniarium, idque non solum, quando ea res, que venditur, non solum habet alium fructum, quam pecuniam, ut domus v. g. sed etiam quando est fructuosa, ut ager, vel vinea, ratio est, quia dominus rei fructifera, hoc ipso, quod habet ius ad periclosa fructus ex illa, habet etiam ius faltem mediatum ad pecuniam ex illi percipiendum; ergo sicut potest per venditionem ius immediatum, quod habet in fructu in alterum transferre, ita & ius quod mediatur habet in pecuniam, quia potest equivalentes proportionaliter solvi, ut patet in permutationibus rerum, in quibus una res permutatur pro altera; ergo licita erit pecunia soluto per solutione fructuum, cui pecunia soluto & equivalent. Ita Conradus de Contractibus, qn. 75. & et aliorum communis. Convenient etiam, posse censem inservi non solum in re naturali fructuera, ut in agro, aut vinea, sed etiam in re per industria, & artificiose tantum fructuera, ut in censu pecuniario. Ratio est, quia per talum contractum proxime, & immediate non emitur pecunia, sed his certo tempore exigendis pecuniam, fundatum in re, non quidem naturaliter, sed per industria, & artificiose fructuera, unde etiam in talibus merx distinguuntur à pretio, nec numeri nummis enatur. Ita Navar. de Usuris no. 87. Convenient ruris possit vendi ius percipiendi non modo pensionem certa quantitat, sed etiam incerta, ut tercier pars, fructuum vinea v. g. vel pecunia, quam aliquor pars fructuum valebit. Ratio est, quia hoc etiam ius ad incrementum pensionem est, nec tantum fructuera, ut in censu pecuniarum, sed etiam in re naturali, & venditionis requiriuntur, confidendo simplicem naturalm censualis contractum, alia conditio præter illas necessaria non videatur, nisi ut vendor ab ipsius censu emptoris, sed Censualista rem censu subiectam non alienet, eam transferendo in aliquem alium, & quo difficile sit, & periculum pensiones exigere, in talibus enim censu emptori fieret iniuria. Quod si, rem censu subiectam in aliquem transfere velit, a quo æquæ tute pensiones exiguntur, non videatur teneri iure naturæ ad pendendum ab empte censum, siquidem nullum periculum inde illi imminet. Ita discurrant preclarissimi DD. de conditionibus ad hunc contractum iure naturæ spectato requisiti, & quidem iure positivo ante illam extravagantem Pii VIII nullæ conditions requiebantur, nec peculiariter prohibebant fed ius naturæ integrerat. Et post extravagantem illam plures conditions requiriuntur, quibus non servatis census alias iure naturæ validus declaratur iritatus, atque adeo multa pacts, quæ iure naturæ licet, iure Canonico sunt prohibita, quæ conditions prolede recentenda sunt, & declarandæ.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quæ conditiones iure Canonico necessaria sunt ad censem, confundendum.

101 Sextus, ex hac diversitate censum ex parte modi, quo potest constitui, ex parte rei, in qua constituitur, ex parte rei solvenda, & ex parte durationis, quo censu solvendum durat, varia species censum assignari solent. Primum enim dividitur census ex parte modi, quo potest constitui, generaliter in referatuum, & confignatuum. Referatuum est, quando quis transfert rem suam in alterum quoad dominum directum, & utile, servata sibi pensione annua super eadem rei, qui donatione plerumque ferri solet, & maximè locum habet in beneficio Ecclesiastico, quæ aliquando excedi solem cū ouere certa pensionis annua, vel ad certum tempus, vel in perpetuum, cuius census mentio fit in lege finali C. de rerum permutatione. Census vero confignatuum, de quo in praesenti discutimus, & de quo loquuntur Bullæ Summorum Pontificum est contractus, quo quis alteri vendit ius percipiendi annum pensionem super

Quæstio III. Articulus II.

113

rebus suis, aut super persona, manente integro domino tam directo, quam utili apud venditorem. Hic autem ex parte rei, in qua fundatur, dividitur, in realem, personalem, & mixtum. Realis est, qui fundatur super aliquam, ut domo, fundo, vinea, &c. ita ut penitus ex fructibus illius sit solvenda, donec legitime redimatur. Personalis fundatur in persona, quæ seipsum obligat ad certainam pensionem solvendam, non ratione personæ præcise, sed, ut quatenus talis persona potest aliquid aquirere proprio labore, & industria, unde transferit in alterum jus excedi aliquod, quod ab ipso fuerit acquisitum. Mixtus tandem est, qui fundatur super re, & persona immixtæ, ita ut etiam res pereat, persona tamen obligata maneat ad solvendam pensionem, cuius contrarium evenit in censu mere reali, in quo pereunte re, perit similitus census; & hi duo ultimi census, licet, personalis, & mixtus iure naturæ sunt validi concurrentibus debitis conditionibus max applicandis, sed per Bullam Pii V. irritantur, ut infra patebit. Deinde ex parte rei solvenda dividitur in fructuum, & pecuniarium, illum quidem in fructibus, hunc vero in pecunia solvendum, qui ruris dividitur in certum, & incrementum, certus est cum constituitur in pensionem determinata pecunia summa, vel fructuum mensura; & incrementus vero, cum constituitur solvenda indeterminata v. g. tertia, vel quinta pars fructuum, qui contractus an modo sit sicutus constituit ex in fra dicendis. Denique ex parte temporis, vel durationis dividitur census in temporale, & perpetuum, hic est, qui constituitur ad solvendos redditus in perpetuum, & appellatur irreducibilis; ita ut Cenitulario redditus potest, qui etiam quovis prelio oblati, si empot ipsius redditus nolit, qui etiam census per Bullam irritantur, ut max patebit. Temporalis est illi, qui non constituitur ad perpetuos redditus, & redditio pretio accepto potest a censu redimi, etiam Cenitularia repignet, & contradicuntur; & subdividitur in eam, qui certi annū numero durat, ut decem, viginti, aut triginta annos, & in eum, qui incerto annorum numero durat, qualis est, qui in totum vitam emittunt, aut vendit, vel cuiusdam tertii emittunt, qui census vitalitatis nuncupari solet. Ita Bonacina loco cit. Amicus, Caspensis, qui alios anteriores citant, & Faber ex nos. dispe. 47. cit. cap. 10.

102 Septimus, convenientes Doctores, conditions, quæ iure nature requiruntur in censu, esse illam, que requiruntur in empione, & venditione, scilicet, mutuari censem contrahentium; ut ius quod venditur sit in re vendibili; & ut sit ius summi pretium, quibus accedunt omnes aliae conditions, que sunt a Princeps instituta, vel a Pontificis, de quibus postea. Iustum autem pretium, cuiuscumque census est illud, quod legem statutum fuerit, vel iudicio prudentum, & proborum rati confidetur, quanto ipsi summi recipiendi censualis pensionem, attenta conditione rei, ex qua censu est, & emptoris, & qui emittit, & quantitate pensionis solvende, aliaque rationibus communibus cognoscendi iustum pretium in quicunque empione, & venditione, est enim de censibus iudicandum, fundatum in re, non quidem naturaliter, sed per industria, & artificiose fructuera, unde etiam in talibus merx distinguuntur à pretio, nec numeri nummis enatur. Ita Navar. de Usuris no. 87. Convenient ruris possit vendi ius percipiendi non modo pensionem certa quantitat, sed etiam incerta, ut tertier pars, fructuum vinea v. g. vel pecunia, quam aliquor pars fructuum valebit. Ratio est, quia hoc etiam ius ad incrementum pensionem est, nec tantum fructuera, ut in censu pecuniarum, sed etiam in re naturali, & venditionis requiriuntur, confidendo simplicem naturalm censualis contractus, alia conditio præter illas necessaria non videatur, nisi ut vendor ab ipsius censu emptoris, sed Censualista rem censu subiectam non alienet, eam transferendo in aliquem alium, & quo difficile sit, & periculum pensiones exigere, in talibus enim censu emptori fieret iniuria. Quod si, rem censu subiectam in aliquem transfere velit, a quo æquæ tute pensiones exiguntur, non videatur teneri iure naturæ ad pendendum ab empte censum, siquidem nullum periculum inde illi imminet. Ita discurrant preclarissimi DD. de conditionibus ad hunc contractum iure naturæ spectato requisiti, & quidem iure positivo ante illam extravagantem Pii VIII nullæ conditions requiebantur, nec peculiariter prohibebant fed ius naturæ integrerat. Et post extravagantem illam plures conditions requiriuntur, quibus non servatis census alias iure naturæ validus declaratur iritatus, atque adeo multa pacts, quæ iure naturæ licet, iure Canonico sunt prohibita, quæ conditions prolede recentenda sunt, & declarandæ.

103 Egitur art. præcedens de conditionibus iure naturali resquisitis ad censem inservendum, quod ubi que obligat omnes modo de iis agendum est, que secundum ius positivum canonicum requiruntur. Cum enim contractus censualis per ipsorum exigere potest, & contra iustitiam est illam solvere de presenti pro pecunia in futurum habenda, penitus namque currere non debet, nisi tempore, quo premium solutum fuerit. Ita Navarrus, Molina, Salas, Azorius, Rebello, Bonacina, Caspensis, Amicus, Lugo, Faber ex nos. 38, & alii passim.

Matri Theslog. Moral.

104 Tertio per sequentia verba Solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, sive, aus in padum deducit problemum decernit, ne pensiones anticipatae in pactum deducantur, & neis, qui emit censum, censuarium cogat, ut sibi pensionem anticipatae solvat, sed tantummodo pro rata temporis lapsi exigat, ut non nisi elapsi anno, si census sit annuus, et semelris, non nisi semelr elapsi, & sic ex aliis proportionabiliter; hoc enim iuri naturali consonum est, quod dictat non esse solvendum, quod non debet, & tunc quia gravissimis pondus est ad solvendum censum cogi, antequam res censu subiecta fructus ferat, ex quibus venditor possit censem, pensionemque solvendam desumere. Non inquit tamen Pontifex ob id prohibere, quia censuarium possit sponte anticipatae solvere, unde si ita anticipatae solvet, quia forte in fine anni non ita commode poterit, non ob id Cenitularia illam recipiunt insulitum, & si uirarum census fundens omnes pensionem anticipatae recipiens, quia per banc clausulam Pontifex solum prohibere intendit anticipatas solutiones ex pao, ex propiore, & spontanea a venditore census factas, & oblatas. Ita etiam prædicti Auctores.

105 Quartus Bulla decernit censum, seu annum redditum ex gravi, constitutum nulla modo pofe, nisi super re immobile, aut pro immobili habeatur de fia naturæ fructifera, & quia non in anno certi fructus designata sit. Quibus verbis volunt Pontifex excludere census omnes personales, vel mixtos ex personali, & reali. & ideo noluit census constitui, nisi super re immobile, cuius ualorū partialis direcet, & primario emittendo modo jam explicato, quare censu virtute hujus clausula non debet fundari super persona, sed super re, que sit immobile, vel pro immobili habeatur, persona autem non est res immobile, neque pro immobili habetur, cum sit res se movens, & valde mortal. Ita Navarrus, Molina, Azorius, Salas, Bonacina, Lugo, Amicus, Caspensis, Faber, & alii Doctores omnes, uno excepto Rubio nostro in sua Summa dispe. 22. de Censibus Refol. 1. ubi ait: Pontifices ibi esse locutum de modo fundandi census tantum reales, non personales, quod ex modo dicitur, & communis DD. sententia patet sine illa prorsus fundamento esse prolatum. Nec oblati, quod censu vitalitatis adhuc in quibusdam locis videatur esse in ifi, quia nota est Illius. num. 285. & cum eo Caspensis d. 5. sc. 7. non tamquam census personalis, sed tamquam contractus positionis, vel immunitatis censentur contineat justitiam, & sequentem videlicet, duos & fundati in equali periculo, & lucro ad arbitrium fortis, & fortunæ, vel incertitudinis vita. Per eamdem particularum quod res sit immobilis, declaratur censum inservit non posse in animalibus, vino, oleo, tritico, & similibus, sed super dominum, fundum, predium, vineam, & similibus, aut quia pro immobili habentur, quare fundari possunt super alio, redditus, quia habentur pro immobiliis, & super iusta, & officia perpetua, que perpetuus habent fructus. Addit ulterius rem, in qua census fundatur debet esse fructiferum, ut apta sit producere totum fructus, quod necessaria sunt ad integrum censem solvendum, quia nullus emerit censem reali in re, quia culta tantum non redit, quanta est penitus & nomine fructus intelliguntur redditus, & proventus omnes, qui ex re immobili provenient possunt, ut modo, molendino &c. Addit tandem rem debet esse certam, & determinatam, ad excludendum censem, qui super omnia bona tam praestant, quam futura fundari conveverunt, & ut cognoscatur, quando re censu pensiones extinguuntur, si enim res illa, super quam census fundatur certis limitibus descripsi sunt, & non possit quicquam periculus esse in re, sicut est veatum obligare censuarium ad casus fortuitos, ita ut re percutient, vel ea fructufera tenetur solvere pensionem.

106 Quintus per aliam clausulam prohibet pactum auforen, an refringens facultatem alienandi rem censu apportionam, & uile censuarium libenter potest alienandi talenti rem, ab ilia etiam obligatione laudem, & eu quinquefina, aut alterius quantitatis pro facultate alienandi ab ipso censuarium obtenta. Quod certe ratione, & aquitati valde consonum est, & iusta naturam hujus contractus, cuius integrum, ac plenum dominum tam utile, quam directum sicut est penes censuarium, ita penes eundem erit integrum, ac plena potestas rem censu subiectam non alienari, & cumque titulo, live donationis alienandi, & hoc ab aliquo Cenitulario prædictio, quia obligatio census semper rem illa comitatur, in qua fundatur, & ad alium dominium transferatur. Unde etiam infurit non teneri ex pretio laudem, ut in dominii directi recognitionem Empyreuta renatur ex pretio juris utilis vendit laudem solvere domino proprio, ut in dominii directi vendit census non est dominus rei, in qua fundatur; sed tantum juris ad pensiones ex ea solvendas. Ut autem Pontifex indemnitati Cenitularia proficeret, addit in eadem clausula: Ubi auctor res vendenda sit, volumus Dominum census omnibus aliis praeferti, eique denuntiari conditions, quibus vendenda sit, & per mesos expellari; atque ita non vuln censuarium polle rem ipsam centum subiectam vendere, nisi prius admotus est censu sibi imputare debet, cum ipse admotus rem censu illa dem

quod si pereant, non deponent, commodari, & locanti pereant sed depositario, commodatario, & conductori; unde non repugnat dominiū rei apud unum manere; & periculum in alium recipi, cùm hæc sit distincta, & separabilia. Ad ultimum dicendum est Pontificem illud intellexisse tantum habita ratione contractus societatis præcisè, non vero habita simul ratione contractus afectionis. Inde in illa Bulla non prohibuit contractui societatis addi contractus iure communii licet, ut explicitare Reginaldus, Bonacina, Lessius, & alii DD. & presertim Amicus l. cit. ubi in illa Bulla plura dicta nota dagna, quia huic receptissima sententia oblatre videtur, nisi recte intelligatur, & explicetur; que damnata non est, quia ut Faber noster cap. 12. cit. n. 404. hic casus frequenter evenit, sive enim contingit viudas, pupilos, & similes personas habere aliquam exiguum pecuniam, quæ ad emendum aliquod stabile fructiferum non sufficiat; ut putat centum, vel ducentos ducatos, quod sunt pauperes, tradere curant eam pecuniam mercatoribus hoc paſto, ut capitale sit saluum, & tamen aliquid lucrum ex illis percipiant, quo suam inopiam sublevare possint, non distracto capitali, quod servat, vel pro filiis nubendis, vel pro aliqua alia necessitate. Alias qualam difficultates tractat illi Faber de hoc locatioris contractu, quæ facile & dictis refolvi possunt, & apud ipsum videri, etiam apud Aſtefanum nostrum lib. 3. tit. 12. ubi plura de hac materia discurrunt presertim art. 5.

QUESTIO QUARTA.

De reliquo Contractibus.

Dicitur contractibus in hac questione breviter declarandis Jurisperit, & Canonistæ plura scribunt. Quoniam verò ut ab initio diximus, intentione nostra est, ea tantum de materia contrahendi declarare, & tradere, quæ ad regulandum cuiuscumque conscientiam sufficiunt, fatus nobis erit in praesenti questione singulorum definitiones assignare, & explicare, ut naturam eorum cognoscamus, & quid ad eorum iustitiam requiratur, ut intelligere possumus, quando in eis vitium & peccatum contingat & obligatio ad restituitionem interveniat.

ARTICULUS PRIMUS.

De locatione, & Conduktione.

SCOTUS 4. d. 15. qu. 2. art. 2. lit. N. docet contractus, in quibus transferuntur usus, seu ius uendendi, esse mutuam accommodacionem, quæ impliciti permutationi correspondet, locationem, quæ correspondet venditioni, & conduktioni, quæ correspondet emptioni, quare sicut venditio, & emp̄io sunt quidam ad invicem correlative, sicut etiam locatione, & conduktione, neque haec sunt nomina diversorum contractuum, sed unus, & cūsum, qui ex parte concedentis locatio dicitur, ex parte vero accepientis conduktione, & qui rem ad ultimū tradit rei locator, & qui eam ad ultimū acceptor, locatio assimilatur venditioni, quia etiam locans vendit usus rei locatae retinet ipsius substantiam dominio, & conductio autem assimilatur emptioni, qui conductus pretio, & venalem usum emit. Unde concludit Doctor easdem conditions servandas esse in locatione, & conduktione quoad usum, quæ in venditione, & emptione servantur quod dominum illius enim ferat locatio, & conductio erunt contractus iusti, si vero aliqua illarum deficiat, erunt injūti. Breviter igitur videndum est, quid si talis contractus, quæ ejus conditions ut videtur, est, erunt locari possit, & quib⁹, & quæ sint de obligatione locatoris, & conductoris.

140 Primo itaque locario communiter definiri solet, quod sit contractus quo res, vel persona ad usum, vel fructum pro preia conceditur. Conductio vero contractus quo res, vel persona ad usum, vel fructum pro preio acceptur. Dicitur quo res, vel persona, quia non solum res mobilis, vel immobilis locari possit, sed etiam persona, quæ ratione operarum suarum locari possit, ut habetur 1.14. Quis opera, ff. locati. Dicitur ad usum, ad distinctionem eorum contractuum, in quibus non solum usus rei conceditur, verum etiam transferuntur dominium, ut in mutatione, donatione, venditione &c. Additur, vel ad fructum, quia pro utroque locatio fieri potest, res enim aliquando locatur ad fructum, ut patet de prædictis, agro, & vinea, & aliquando ad usum autem, vel quando locatur dominus, equus, navis, velitis, & similia, quorum fructus est eorum usus. Dicitur pro preio, quia dicitur ad substantiam hujus contractus pertinet non minus,

quam ad emptionem, & venditionem, ut definitur l. 2. ff. locati, & ratio est, quia cum hic contractus emptioni, & venditioni sit affinis, iuxta carum leges regulandus erit. Addunt tandem aliqui talem concessionem rei ad ultimum pro pretio circa decennium fieri debere, quia quæ decennio vel ultra fit, ex dispositione iuris in Emphyteusum translatæ dominus utili rei locatae in conductorem, ut infra de Emphyteusum dicimus, unde in talium causa reguli Emphyteusum regulari debet talis contractus, non autem locationis, & conductio. Ex quo infertur discribens hujus contractus a ceteris, differt enim a mutuo, donatione, emptione, & venditione, quoniam in his non tantum usus transferuntur, sed etiam dominum tam proprietatis, quam utilitatis in locatione vero transferuntur tantum usus. Differt ab Emphyteusum non tantum ratione translationis dominii utilis in Emphyteusum, sed etiam ratione temporis, & ratione materiarum, cum Emphyteusum non sit, nisi de re immobili, & ad minus per decennium, locatio vero sit etiam de re mobile, & infra decennium, ut modis dictum est. Differt a deposito, pignore, & hypotheca, quia in his contractibus res conceditur ad custodiā, vel afferationem, non autem ad usum, vel fructum accipiendo, ut in locatione. Differt tandem a commodato, precario, & aliis contractibus, in quibus usus transferuntur gratis, quia hic gratis non transferit, sed pretio, & mercede accepta a conductori. Ita Lessius, Molina, Rebellus, Reg. Bonac. Amic. & alii communiter.

141 Secundo, quia Doctor inquit loc. cit. easdem conditions servandas esse in locatione, & conductione quo ad usum, quo in emptione, & venditione servantur quo ad dominium, id est illas recolleret oportet, & hinc contractui applicare. Prima est, quod locari habeat jura locandi, sicut quod vendens habeat ius vendendi. Secunda, quod conductor habeat potestatem recipiendi ius in usum rei, sicut quod emptor habeat potestatem accipiendi dominium rei, tam utilitas, quam proprietatis. Tertia, quod nullus superior contrahentes impedit, illum a locando, & istum a conductendo, sicut etiam in contractu emptionis, & venditionis tale impedimentum absesse debet. Quarta conditione, quod in talis contractu non ad situs, vel dolus, quod etiam in contractu emptionis, & venditionis requiritur. Quinta tandem, quod sit pretium, & merces justa, sicut enim emptio, & venditio justum requirit, pretium, sic etiam locatio justam mercedem. Qualis autem, & quanta merces esse debet, & quantum pretium, ut locatio justa sit, dicendum est, ac dicendum, sicut supra de justo pretio rei in emptione, & venditione, nimirum id, quod secundum confutandum genit, & populi illius civitatis, vel regionis, ubi in contractu pro justa mercede habetur, vel secundum quod in vicem convenerint locator, & conductor, si de tali confutandu non confiteri; vel tandem justum pretium arbitrio boni viri statuendum erit. Sicut ergo omnes haec conditions ad venditionem, & emptionem requiruntur, ut translatio dominii justa sit, & valida; ita quoque in hunc contractu requiruntur, ut translatio usus validam sit, & iusta sit, & iusta, quia in hunc quoque contractu recompenso secundum iustitiam fieri debet, sicut in venditione; & alii permutacionibus, qui non sunt contractus omnino liberales, sed iustam requirunt compensationem. Est etiam solvendum dictum pretium justa confutandum loci, ut notar Stephanus à S. Gregorio l. 1. capit. 5. cum Gomez, Azor, Fill, & alii, nam in aliquibus locis pars pretii solvitur in primo mensili, & altera pars secundo, vel ut alibi solvitur singulis tribus mensibus pars pretii, & alibi alter in fine anni totum pretium, quæ locorum confutundines, & iusta peculiaria sunt servanda, & si nulla appareat confutudo regionis solvendum est pretium eo tempore, quo contrahentes inter se convenuerunt. Ita Aſtefanus noster l. 3. tit. 14. art. 5.

142 Tertiū ut patet quæ sit materia hujus contractus, hanc regulam universaliter DD. Affigunt, ut omnes res, quæ vendi possint, possint etiam locari, nisi specialis aliquæ extet prohibiti, & ratio est, quia non plus ad locandum requiritur, quam ad vendendum & omniam, quæ alienari possint, possint etiam locari, licet non est contraria, etenim ut notar Bonac. cum alii disput. 3. q. 7. pun. 1. sicut aliqua res, quæ locari possint, sed vendi prohibentur, quales sunt res pupilli, & minoris, quæ locari possint, non verò vendipræterea bona dotalia possunt a viro locari, non autem vendi, & tandem res Ecclesiastice locari possunt, sicut ad breve aliquod tempus, non autem alienari ab aliquo debita juris solemnitate, quare omnes res, quæ vendi possint, etiam locari possint, fecunda specialis prohibitione, non tamen est contra, quia plus ad vendendum requiritur, unde non fatis approbo, quod sit Aſtefanus noster loc. cit. ar. 4. locari possit omnia, quæ vendi possunt, & quæ non possunt vendi, non possit locari, sicut enim, ut confat ex modo dictis, aliqua possunt locari, quæ non possunt vendi. Verum res uero contumplibiles, ut vinum, oleum, pecunia,

etactore invitio, qui per locationis contractum jus acquisivit in locum rei locatae, ulque ad certum tempus. Excipiunt tamen DD. communiter quatuor casus, in quibus potest locator rem locatam repetere ante præfixum tempus ex c. propter sterilitatem. Verum de locato. Primus est, si conductor per biennium pensionem non solvet, si ultra biennium res sit conducta. Secundus est, quando conductor abutus re conducta, ut si domus destruit, vel ibi meretrices alii, aut alio modo male utitur re conducta. Tertius, si improbus casus accidat, ob quem dominus v. g. ipso domino sit necessaria, ut si prior domus inopinato casu corrut, vel comburatur, nec locatus commode aliam inventire possit. Quartus tandem, si rem locatam refece necesse sit, neque id fieri possit altero inhabitante. Quos causas amplius declarant Bonac. locc. & Stephanus à S. Greg. l. 2. c. 45, qui alios citant, & Amicus disp. 26. sect. 7.

144 Quarto solet an locatur tenetur conductori remittere pensionem per sterilitatem causa fortuito supervenientem circa culpam, vel negligientiam conductoris, & ex suppositione. Quod non intervenerit pactum locatoris cum conductori, ut superveniente quovis casu integrum pensionem sibi solvat, hoc enim supposito tenetur conductor pensionem solvere, nec renetur locator casu remittere, quia tunc conductor celsus iuri suo. Qui questus DD. communiter respondit, quod si sterilitas tanta sit, ut conductor nihil ex re conducta percipiat, pensione remittenda est; ita enim habetur L. ex conducto ff. locati, ut in leviori, vel hostiis invasione, vel brigandine, vel bruto fegit vestitum, vel si ita molestandi locati aditus precludatur, ut nullus amplius illuc ad molestem accedat; in his enim casibus, & similibus remissio totius pensionis facienda est. Si autem sterilitas non sit tanta, licet sit magna, & norbita, tunc facienda est remissio pro rata supervenientis sterilitatis, ita enim habetur expresso L. si quis fundum ff. locati, & cap. propter sterilitatem, de locato, & conducto. Hanc tamen communem doctrinam, quod si sterilitas est tanta, ut si nihil conductor ex re locata accipiat, nihil solvat, limitat Aſtefanus notar lib. 3. tit. 14. art. 5. & Lugus cum ipso disput. 29. sect. 2., nisi sterilitas per ubertatem anni proximi precedenter, vel sequentis possit compensari, tunc enim integra penso illius anni, quam locator remiserat exigi, nisi aliud in locatione sit pater, quod inde pafus est conductor de viro rei locatae non damnum, & fraude, & autem frumenti, & dolus in locatione, quando locator rem viatiam locat non aptam præfere usum ad quem quis cam conductit, unde si quis locator locat equum ad merces transferendas affectum felle in aquam dimittere, vel vaſtio, & infecta, ita quod vinum, & oleum, aut aliquid aliud pafus, vel deterior evadat in eis positum, tenetur ad restituitionem damnum, quod inde pafus est conductor de viro rei locatae non damnum, & quod eadem ratione probatur, quasi super de venditione agentes quod hanc conditionem probavimus conductorem ad restituitionem teneri q. 1. hujus disp. art. 2. n. 1. immodi locator non solum tenetur de solo, sed etiam de culpa latra, & levia, licet non de levissima, ut colligitur ex L. item queritur ff. locati, in qua per varia exempla doctrina hæc explicatur, & ratio est, quia quando contractus celebratur in gratiam utriusque contrahentis, quales est contractus locationis, & conditionis, de culpa latra, & levii tenetur contrahentes, licet non de levissima. Quid autem sit culpa latra, & levii, & levissima, jam declaratur est supra disp. 4. q. 3. art. 2. n. 9. Quod expensas convenientiam etiam DD. locatorem non solum teneri ad refaciendas expensas necessarias a conductori factas, in refacienda re conducto, verum etiam ad refaciendas expensas utilias, que ultra conditionis tempus sunt duratae L. 1. C. locati, & ratio est, inquit Bonac. disp. 4. q. 7. pun. 2. cum pluribus aliis ab ipsi citatis, qui sensit commodum debet etiam sentire, incommodum iusta regula juris, sed locator sentit commodum ex melioramento, & expensis talibus a conductori factis, cū hujusmodi expensæ in commodus locatoris cedant; ergo per eis; ut illarum quoque sensit onus; unde locator tenetur ad refaciendas expensas a conductori factas in reparanda domo, vel in curando equo, qui male valuerat ab ipso conductoris culpa, & similes, & hoc totum intelligentem est, modo conductor, qui non fecerit ex premilla conventione rem conductam meliorandi talis expensis, nam conventionem facit inter contrahentes. Tenetur etiam locator ob eandem rationem ad onera, & tributa imposta pro re locata, nisi alter conventione fit, cum conductore, vel nisi aliud confertudo loci possularer; onera autem imposta pro fructibus non tenetur locator, sed conductor, qui apie percipit fructus, & commodum sentit, atque id est etiam omnes res pro fructibus imposta sentire debet. Denique tenetur locator continuare conductoris locationis, utque ad tempus prædictum, nec circa illud potest rem locata repetere, & ratio est, quia non potest a contractu resilire, hoc

145 Quinto circa obligationem locatoris convenientem DD. non potest conductor ut re conducta ad alium usum, nec alio modo, quam inter locatorum, & ipsum conductorem sunt convenientia, & ratio est, quia tenetur itare conventioni, & obligationi, unde alter conductor utratur ut re conducta, & pereat, ad restituitionem tenetur, quia peccavit contra iustitiam cum dampno locatorum, ut non conductus, & locator; nam si rationabiliter præsumet conductor locatorum non differtire, posset ut re conducta etiam ad alium usum ab ipso aliquius restituitionis obligatio. Rursum convenientem DD. conductorem non potest ab aliqua causa ante tempus locationis præfixum in rem conductam dimittere, quia tenetur stare contractu, & ab eo non effire ab illa causa, hac verò interveniente dicunt potest rem conductam dimittere etiam non dum expletio locationis tempore, qualis v. g. est, si re conducta ut non posset, eo quod deterior effectus sit ab ipsa culpa. ut se quis affirmatus sit, aut dominus ex parte coruerit, vel si non potest ut re conducta ob legatum supervenientis impedimentum, v. g. ob pestem, supervenientem, vel bellum periculorum, &c. Item tenetur conductor elapso locatoris tempore rem conductam eandem numero, & integrum locatori restituere, nisi deterior effectus sit, vel perierit ab ille culpatorum levi ipsius conductoris, & ratio est, quia cum per contractum locationis non transferatur dominium rei in conductorem, sed tantum usus, ut supra dictum est, ad certum tempus concedatur sequitur rem conductam eandem numerum, & integrum locatori restituendam esse expletio locationis tempore. Denique tenetur conductor gensonem solvere pro usu rei locata tempore constituto, contractus enim conductus est hoc